MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

ISSN: 3060-463X

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV MENEJMENTNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI VA STRATEGIK AHAMIYATI 14
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich
GREEN ECONOMY TRANSITION AND INVESTMENT CHALLENGES IN DEVELOPING COUNTRIES 20
Ismoilov Sulaymon Axmadjon o'g'li
O'ZBEKISTONDA YASHIL SOLIQQA TORTISH TIZIMINI MUAMMOLAR, YECHIM VA IMKONIYATLARI ASOSIDA JORIY ETISH 24
Abdumannobova Gulnoz Akmaljon qizi
O'ZBEKISTONDA IJTIMOIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH VA INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 30
Nosirova Kamola Alimovna
RAQAMLI IQTISODIYOTDA TELEKOMMUNIKATSIYA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH 39
Xazratov Abror Panjiyevich
MINTAQA SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY O'SISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 44
Astanayev Kulmaxammat Sanayevich
TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION DEPOZIT XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA UNING BANK RESURS BAZASIGA TA'SIRI 51
Ro'zimurodov Olim, Normamatov Ruslanbek Shamsiddin o'g'li
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SUG'URTA EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY ASOSLARI 57
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna, Kodirova Samira Kamol qizi
MEHNAT SHARTNOMASI ASOSIDA FAOLIYAT YURITUVCHI QO'RIQLASH DEPARTAMENTI TIZIMIDAGI IDORAVIY HARBIYLASHTIRILGAN QO'RIQLASH VA IDORAVIY QOROVULLIK BO'LINMALARI ISHCHI-XIZMATCHILARIGA DAVLAT IJTIMOIY SUG'URTASINI TATBIQ ETISHNING HUQUQIY-IQTISODIY JIHATLARI 64
Salimbayev Mirsohibjon Mirsodiq o'g'li
ТЕОРИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ИСЛАМСКОГО СТРАХОВАНИЯ И ЕГО СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НА ПРИМЕРЕ БЛИЖНЕВОСТОЧНЫХ СТРАН 70
Гаффоров Шухрат Насриевич
IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA MADANIY TURIZM SOHASIDAGI SUBYEKTLAR TA'SIRINI BAHOLASH USULLARI 77
Shohruzbek Ruziyev
"YASHIL IQTISODIYOT"GA O'TISH SIYOSATINING DASTAKLARI 84
Inatullayeva Intizor Jamshid qizi, Uchqun Yunusovich O'roqov
RAQAMLI MEDIA BOZORI SHAROITIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI KORXONALARIDA DAROMAD MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING IQTISODIY USTUVOR YO'NALISHLARI 87
Sharipova Shahlo Istamovna
TIJORAT BANKLARINING AHOLINING HUDUDIY XARID QOBILIYATIGA YO'NALTIRILGAN KREDIT SIYOSATINI TASHKIL ETISH TIZIMI 92
Tursunov Bekmuxammad Omonovich, Qarshiyev O'ktam G'aybullo o'g'li
INVESTITSIYALAR BUXGALTERIYA HISOBI OBYEKTI SIFATIDA 99
I.Boymurodov
TA'LIM MUASSASALARIDA SAMARALI MENEJMENT MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH 103
Makhmudov Sunnatjon Abdujabbor o'g'li, Ashurova Jasmina Jo'ra qizi
O'ZBEKISTONDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA BUDJET XARAJATLARI DINAMIKASI 110
Sarsenbaev Baxitjan, Toremuratova Indira, Xayirbaeva Balzira

TASHQI SAVDO FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING FISKAL VA INSTITUTSIONAL TAHLILI 115
Almuradov Ne'mat Abdullayevich
SIRKULYAR IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH IQTISODIY MEXANIZMLARINI ISLOH QILISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 123
Kuzieva Nargiza Ramazanovna
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA DAVLAT MULKINI BOSHQARISH VA XUSUSIYLASHTIRISHNING ZAMONAVIY TAMOYILLARI 130
Musurmonqulov Muhammad Ural o'g'li
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ISHLAB CHIQARISH TARMOQLARIDA SANOAT 4.0 MODELIDAN FOYDALANISH AMALIYOTI TAHLILI 136
Komilova Dilafruz Rustam qizi
"O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJNING SINGULYAR VA AMALIY IQTISODIYOTNING INTEGRATSION MEXANIZMI ASOSIDA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 141
Bobojonova Zarnigor Shokirovna
EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA INVESTITSIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI 149
Axmedov Umidjon
NMSH TURIDAGI RELELARNING TEXNIK TAVSIFLARINI TEKSHIRISH UCHUN STEND ISHLAB CHIQISH 156
Raxmonov Bobomurod, Qodirov Azamat, Yusupova Shirin, Mirzaraxmedov Zafar
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ВЛИЯНИЯ КЛАСТЕРОВ ИНДУСТРИИ РАЗВЛЕЧЕНИЙ НА РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ (ЗАНЯТОСТЬ, ДОХОДЫ, ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТОК, НАЛОГОВЫЕ ПОСТУПЛЕНИЯ): КРИТЕРИИ И МЕТОДЫ ОЦЕНКИ 163
Султонмуродов Мирзо-Улугбек Мукумжон углы
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ЦЕНТРАХ: ПРИМЕНЕНИЕ AI-ИНСТРУМЕНТОВ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНЫХ ГРУПП 170
Джамолова Хилола Исматиллаевна, Алимова Машхура Тоирхоновна
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHNING MUHIM YO'NALISHLARI 175
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINING RIVOJLANISH STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 181
Raxmanov Zafar Yashinovich
КРЕАТИВНЫЙ ТУРИЗМ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ РЕМЕСЕЛ В УЗБЕКИСТАНЕ 187
Хушназарова Махзуна Гуламджановна
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING XALQARO TURIZM OQIMLARIGA TA'SIRI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA MINTAQAVIY TAHLIL 193
Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li
ФОРМИРОВАНИЕ И НАКОПЛЕНИЕ ПЕРВЫХ МЕДИЦИНСКИХ ЗНАНИЙ 200
Рахматуллаева Фотима Султонмурадовна
SAVDO KORXONALARIDA SEGMENTLARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDA TASNIFLASHNING USLUBIY ASOSLARI 206
Bobomuradova Sarvinoz Ziyadullayevna
SAVDO KORXONALARIDA SEGMENTLARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDA TASNIFLASHNING USLUBIY ASOSLARI 206
Bobomuradova Sarvinoz Ziyadullayevna
ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ НИТРООКСИДИРОВАНИЯ НА СТРУКТУРУ И ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЕ СВОЙСТВА КОНСТРУКЦИОННЫХ СТАЛЕЙ 212
Бойназаров Урол Равшанович

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SANOAT ISHLAB CHIQARISHI VA IQTISODIY O'SISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TA'SIRI 219
Pardayev Orifjon Charshamiyevich
IQTISODIYOT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA FISKAL INSTRUMENTLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING AMALIY JIHATLARI 224
Mardonov Kamoliddin Karamiddinovich
RAQAMLI TAFOVUT (DIGITAL DIVIDE) VA UNING QISHLOQ HUDUDLARIDA ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRI (ISH KUCHI VA KAPITAL HAQIDAGI IQTISODIY NAZARIYA DOIRASIDA) 230
O'rozaliyev Elyor Shuxrat o'g'li
THE ESSENCE AND PLACE OF LOGISTICS IN THE SYSTEM OF THE NEW MARKET ECONOMY OF UZBEKISTAN 236
Musayeva Shoira Azimovna
MODDIY ZAHIRALAR HISOBI VA XARAJATLAR TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI 241
Soibbekov Abdulvosit, Teshaboyev Xushnud
AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI 247
Amonov Muhsin Erkinovich
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING RISKLARNI ANIQLASH VA BAHOLASHDAGI O'RNI 251
Sirojev Nurbek G'ulomiddin o'g'li
PARRANDACHILIK SOHASINING ZARURATI, O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI 255
Hayitnazarova Holida Bekmurzayevna
AHOLI TURMUSH TARZINI YAXSHILASHDA KO'P QAVATLI TURAR JOY MAJMUALARI JOYLASHUVINING EKONOMETRIK MODELLARI: JAHON TAJRIBASI 265
Farmonov Bobur Davronovich
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI HISOBI VA AUDITINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI: ELEKTR ENERGETIKASI TARMOG'INING O'ZIGA XOS JIHATLARI 277
Djurayev Davlat Djonibekovich
HUDUDLARDA XIZMATLAR SOHASINING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 281
Abikayumov Bekzod Turdiniyozovich
ZAMONAVIY UY-JOY FONDI BOSHQARUVIGA YO'NALTIRILGAN KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINI TASHKIL ETISH STRATEGIYASI 285
Berdiyeva Dilfuza Axatovna
УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ В СИСТЕМЕ РОЗНИЧНОГО БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ.. 290
Базарова Нигора
KIMYO SANOATI KORXONALARINING RAQAMLI SALOHIYATINI BAHOLASH USULLARI 297
Odinayev Nuriddin Ramozon o'g'li
MAHSULOT SIFATINI BOSHQARISHNING XALQARO ISO STANDARTLARI TIZIMINING XUSUSIYATLARI 301
Atakulov Askad Raimkulovich
MADANIY MEROS OBYEKTLARINING XALQARO TURIZM OQIMLARIGA TA'SIRI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA MINTAQAVIY TAHLIL 308
Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li
MENEJMENTDA XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI TAMOYILLARINI QO'LLASH VA UNING XODIMLAR FAOLIYATIGA TA'SIRI 316
Axmadov Shukurbek Farruxovich, Urinov Bobur Nasilloyevich
O'ZBEKISTONDA E-TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH: 2026-YIL ISLOHOTLARI TAHLILI VA SAMARADORLIGI 322
Aripova Aziza Alisherovna, Raximova Shaxlo Rajapboevna
YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI 326
Xudoyberdiyev Diyorbek Norqobil o'g'li

AXBOROT-KUTUBXONA MARKAZLARI FAOLIYATIDA MARKETING TEXNOLOGIYALARINING RIVOJLANISHI: NAZARIY MODELDAN AMALIYOT TAHLILIGA 331
Grebenyuk Martin Valentinovich
INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARUV HISOBI ASOSIDA OMILLARGA ASOSLANGAN BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 335
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI TO‘LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA BANK SEKTORIGA TA’SIRI: 2015–2025 YILLAR EMPIRIK TAHLILI 342
Safarova Gulruh Akmal qizi, Maqsudov Bunyod Abdusamat o‘g‘li
TAQSIMLASH TARMOQLARIDAGI TRANSFORMATORLAR ISHONCHLILIGINI OSHIRISH VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISHDA AVTOMATLASHTIRILGAN MONITORING TIZIMLARINING O‘RNI 348
Toirov O.Z., Sh.N. Xudoberdiyev
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ И РИСКИ ЦИФРОВОГО ИСКЛЮЧЕНИЯ 353
Шоахмедов Шохрух Шорахимович
QISHLOQ XO‘JALIGI SUBYEKTLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI YURITISH XUSUSIYATLARI 358
Baxriyev Muxiddin Sheraliyevich, Hamroyeva Feruza Azizjon qizi
TIJORAT BANKLARI ORQALI DAVLAT MAQSADLI DASTURLARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 362
Shodiyev Shuhrat Sunnat o‘g‘li
TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRINI BAHOLASH: MDH DAVLATLARI PANEL MA’LUMOTLARI ASOSIDA (2000–2021) 367
Saydullayev Azamat Jo‘raqul o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH VA INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 377
Nasirova Kamola Alimovna

TIJORAT BANKLARINI AHOLINING HUDUDIY XARID QOBILIYATIGA YO‘NALTIRILGAN KREDIT SIYOSATINI TASHKIL ETISH TIZIMI

Tursunov Bekmuxammad Omonovich
O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti,
“Mediamenejment va mediamarketing” kafedrasi mudiri,
iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.
ORCID: 0000-0001-9297-8362
E-mail: omonovich-0387@mail.ru

Qarshiyev O‘ktam G‘aybullo o‘g‘li
O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti,
“Mediamenejment va mediamarketing” kafedrasi assistenti.
ORCID: 0009-0000-5739-1303
E-mail: qarshiyevoktam716@gmail.com

Annotatsiya: Tijorat banklarining aholining hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish tizimi hamda uni amalga oshirishning ilmiy-nazariy asoslari tadqiq etilgan. Kredit siyosatining hududiy darajadagi iqtisodiy nomutanosibliklarni qisqartirishdagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslangan. Hududiy iqtisodiy nomutanosibliklarni bartaraf etishning integral asosini ta’minlashga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish mexanizmi orqali tijorat banklarida muammoli kreditlar ulushini kamaytirish imkoniyatlari ochib berilgan. Tijorat banklarining aholining hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish tizimini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kredit siyosati, kredit portfeli, kredit riski, muammoli kreditlar, kredit diversifikatsiyasi, hududiy iqtisodiy nomutanosiblik, aholi xarid qobiliyati, iqtisodiy faollik.

Аннотация: Исследованы система организации кредитной политики коммерческих банков, ориентированная на региональную покупательную способность населения, а также научно-теоретические основы её реализации. Научно обоснована роль кредитной политики коммерческих банков в сокращении региональных экономических диспропорций. Раскрыты возможности снижения доли проблемных кредитов коммерческих банков посредством механизма организации кредитной политики, направленного на формирование комплексной основы устранения региональных экономических диспропорций. Разработаны научные предложения и практические рекомендации по совершенствованию системы организации кредитной политики коммерческих банков, ориентированной на региональную покупательную способность населения.

Ключевые слова: кредитная политика, кредитный портфель, кредитный риск, проблемные кредиты, диверсификация кредитов, региональная экономическая диспропорция, покупательная способность населения, экономическая активность.

Abstract: The study examines the system for organizing the credit policy of commercial banks oriented toward the regional purchasing power of the population and substantiates the scientific and theoretical foundations of its implementation. The role of commercial banks’ credit policy in reducing regional economic imbalances is scientifically justified. Opportunities for decreasing the share of non-performing loans through a credit policy mechanism aimed at establishing an integrated framework for overcoming regional economic disparities are identified. Scientific proposals and practical recommendations for improving the system of organizing the credit policy of commercial banks oriented toward the regional purchasing power of the population are developed.

Keywords: credit policy, credit portfolio, credit risk, non-performing loans, credit diversification, regional economic imbalance,

purchasing power of the population, economic activity.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotining muhim asosi narxlarning bozor orqali shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi mexanizmlar harakati o'zaro manfaatli munosabatlar majmuasi va kombinatsiyasiga asoslanishini ko'rsatadi. Mazkur manfaatli munosabatlar ishlab chiqarishning doiraviy sikli kengayib borishiga xizmat qiladi. Ishlab chiqarish doiraviy siklining kengayishi yangi korxonalar hamda ish o'rinlarining paydo bo'lishi hisobiga iqtisodiyotning tarmoq va sohalari bo'ylab kapitalning erkin harakatini ta'minlaydi. O'z navbatida, bu holat iste'mol, investitsiya va jamg'arish bilan bog'liq optimal mutanosiblikni ta'minlash hisobiga iqtisodiyotning barqaror sur'atlarda rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Mazkur mutanosiblik ta'sirida iqtisodiy tizimning formatsion asosi shakllanadi. Natijaviy ko'rsatkichlar aholining omilli daromadlari bilan bog'liq proporsional nisbatning shakllanishiga imkon beradi. Ushbu makroiqtisodiy jarayonda davlat pul bozorini tartibga solishning monetar va nomonetar usullari orqali umumiqtisodiy muvozanatni ta'minlashga harakat qiladi.

Pul muomalasi qonuni mamlakatdagi pul bozorini tartibga solishning muayyan tizimi doirasida amal qilganligi bois, muomalaga pul chiqarish va uni tartibga solish bilan bog'liq muayyan mexanizmlar harakatini ta'minlashga xizmat qiladigan institutsional tashkilotlar faoliyatini yo'lga qo'yadi. Mazkur tashkilotlar pulni muomalaga chiqarish va uning erkin harakatini ta'minlash bilan bog'liq munosabatlarda manfaatli operatsiyalarni muvofiqlashtirib boradi. Xususan, mamlakat doirasida tijorat banklari faoliyatini samarali tashkil etish va uni muvofiqlashtirish mexanizmlarining to'g'ri yo'lga qo'yilganligi nafaqat banklar faoliyatini samarali tashkil etish tizimini takomillashtirishga, balki ular faoliyatini qo'llab-quvvatlashning tashkiliy asosini shakllantirishga ham imkon beradi. Mamlakatimizda 2025-yil 1-maydan boshlab ustav fondida davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo'lgan tijorat banklariga, ular huzuridagi investitsiya kompaniyalariga auksionda sotilmasdan qarzdorliklarni so'ndirish evaziga bank balansiga olingan mol-mulklarni bozor qiymatida to'g'ridan to'g'ri sotish, shu jumladan, kreditlarni bo'lib-bo'lib to'lash, lizing shartnomalari yoki qonunchilik hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa bitimlarni amalga oshirishga ruxsat berilishi banklarning moliyaviy mustaqil tizimini shakllantirish uchun asos yaratilayotganligini ko'rsatadi [1]. Mazkur mexanizm tijorat banklari faoliyatini moliyaviy jihatdan takomillashtirishning tashkiliy jihatlarini bozor tizimiga yo'naltirilgan transformatsion asosda shakllantirish bilan bir qatorda, aholining ishbilarmonlik va bozor faolligining yuqori sur'atlarda o'sib borishini ham ta'minlaydi. Natijada tadbirkorlik faoliyatini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlashning tashkiliy-iqtisodiy tizimining iqtisodiy qashshoqlikni qisqartirish bilan bog'liq iqtisodiy islohotlarga uyg'unligi ta'minlanadi.

Yuqoridagi holatlar mamlakatimizda tijorat banklarining kredit siyosatini tashkil etish tizimini tadbirkorlik muhitining tashkiliy asoslariga yo'naltirish bilan birga, kredit faoliyatining kompleks natijadorligini ta'minlashda aholining hududiy xarid qobiliyatiga yo'naltirilgan mexanizmni tashkil etish jarayoniga doir ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish dolzarb ahamiyat kasb etishidan dalolat beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashda makroiqtisodiy tahlilning o'rni va uni tashkil etishning ilmiy asoschisi hisoblangan ingliz iqtisodchi olimi J.M. Keyns o'zining "Ish bilan bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi" asarida ishsizlikning asosiy sababini aholining samarali talabi shakllanmaganligi orqali asoslab beradi. Bu jarayonda tijorat banklarining asosiy funksiyasi odamlarning naqd pulga bo'lgan talabini qondirish ekanligi qayd etiladi. Banklarning yuqori foiz stavkalarida kredit berishi samarali talabni cheklashi va ishsizlikning oshib borishiga ta'sir etuvchi omillar uyg'unligini ta'minlashi ta'kidlanadi. Shu bois samarali talabni qondirish maqsadida tijorat banklari tomonidan imtiyozli kreditlar berish amaliyotini joriy etish taklif etiladi [2].

M. Fridman va A. J. Shvars tadqiqotlarida mamlakat iqtisodiyotida pul massasi va uning tarkibiy asosi tahlil qilinadi. Bank tizimining pul multiplikatorini shakllantirishdagi o'rni depozit-rezerv mexanizmi orqali ochib beriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, pul taklifini tartibga solish mexanizmini mamlakat aholisining daromadlari darajasi va bozor narxlariga bog'liq holda shakllantirish zarurligi asoslanadi. Bu holat pul massasidagi o'zgarishlarning uzoq muddatli inflyatsiya va iqtisodiy faollikning muhim omili ekanligini ifodalashga xizmat qiladi [3].

S. Kelton tadqiqotlarida zamonaviy monetar nazariyalarning jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashdagi o'rni yoritib berilgan. Mamlakatdagi budjet taqchilligi noto'g'ri pul va soliq islohotlari natijasi ekanligi ta'kidlanadi. Doimiy budjet taqchilligi pul massasini muvofiqlashtirishning asosiy omili hisoblangan investitsion jarayonlarning hayotiylik siklini qisqartirishga sabab bo'lishi qayd etiladi [4].

V. V. Gordina tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklarining pul massasini tartibga solishdagi roli uning kredit siyosati orqali namoyon bo'lishi qayd etilgan. Kredit siyosatini to'g'ri tashkil etish makroiqtisodiy, mintaqaviy va tarmoq doirasidagi muvozanatni ta'minlashning asosiy omili ekanligi ta'kidlanadi.

Shu bois tijorat banklarining kredit siyosatini shakllantirishda mintaqalar o‘rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish bilan bog‘liq tafovutlarni hisobga olish tavsiya etiladi [5].

A. S. Dovgan tadqiqotlarida milliy iqtisodiyotda tovar-pul muomalasini tartibga solishning asosiy funksional jihatlari tahlil qilinadi. Milliy valyutaning samarali muomalasini ta’minlashda pul-kredit siyosatini tartibga solish va tovar ishlab chiqarishning yopiq siklli tizimining o‘zaro ta’siri integral jihatdan baholanadi [6].

V. V. Kapralov tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda bank kredit siyosatining samarali tizimi unga ta’sir ko‘rsatuvchi ichki va tashqi omillarga muvofiq holda tahlil qilinadi. Barqaror kredit siyosatini ta’minlashda tashqi omillarning kompleks majmuasi aholining iqtisodiy faolligi asosi ekanligi e’tirof etiladi [7].

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan Q. J. Mirzaev, B. M. Boboqulov, Sh. S. Sharifov, S. B. Boboqulov va Sh. X. Xalimovlarning ilmiy tadqiqotlarida mamlakat moliya tizimini samarali tashkil etish jarayonlari bevosita tijorat banklari faoliyatini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Tijorat banklari faoliyatining samaradorligi bank va aholi o‘rtasidagi moliyaviy munosabatlarda risklarni samarali boshqarish orqali namoyon bo‘lishi e’tirof etiladi [8].

O. Sh. Namozov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda monetar siyosatni tashkil etishning o‘tish davriga xos xususiyatlari o‘rganilgan. Monetar siyosatning inflyatsion jarayonlarni tartibga solish va milliy valyuta barqarorligini ta’minlashdagi o‘rni asoslab berilgan [9].

L. X. Kadirovning tijorat banklari moliyaviy boshqaruv tizimi samaradorligini oshirishga doir ilmiy tadqiqotlarida banklar moliyaviy boshqaruvining diversifikatsion mexanizmini shakllantirish orqali korporativ mijozlarning kredit qarzdorligi bo‘yicha majburiyatlarini bajarish muddatlarini qisqartirish va banklarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashga yo‘naltirilgan marketing kommunikatsiyalari tizimi ishlab chiqilgan [10].

M. A. Abramova tadqiqotlarida milliy valyuta barqarorligini ta’minlash va pul muomalasini tartibga solish jarayonlari Markaziy bankning giperfaol monetar siyosatiga bog‘liq ekanligi ta’kidlanadi [11].

A. A. Azlarova o‘z tadqiqotlarida tijorat banklarining kredit risklarini oldini olishga yo‘naltirilgan kredit portfelini shakllantirishda bozor omillarining roliga alohida ustuvorlik beradi [12].

Ammo yuqoridagi ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklarining kredit faolligini oshirish masalalari ko‘proq tashkiliy-institutsional omillar bilan bog‘liq holda o‘rganilgan bo‘lib, aholining ijtimoiy-iqtisodiy holati, xususan, xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan jarayonlar tizimli asosda tadqiq etilmaganligi bilan xarakterlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishida mantiqiy abstraksiya va tizimli tahlil usullaridan foydalanish orqali tijorat banklarining aholi hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish tizimi ilmiy jihatdan asoslangan. Aholining hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etishning zaruriyati va uning tashkiliy asoslarini shakllantirish uslubiyati statistik usul orqali baholangan. Empirik tahlil natijalariga asoslanib, tijorat banklarining aholi hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish tizimini shakllantirishga doir ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Aholining real daromadlari va iste’mol darajasi o‘rtasidagi mutanosiblikni ta’minlash ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyotini samarali tashkil etishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda davlatning moliya-kredit siyosati iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy himoyani ta’minlashning integral asosini shakllantirishga imkon beradi. Moliya-kredit siyosati aholining tadbirkorlik bilan bog‘liq faolligini ta’minlashning integral-tashkiliy asosini muvofiqlashtirishga xizmat qiladi va bu orqali muomala uchun zarur bo‘lgan pul miqdori iqtisodiyotga chiqariladi. Bozor munosabatlarini takomillashtirish jarayonida turli bevosita va bilvosita omillar ta’sirida pul mablag‘larining notekis taqsimoti yuzaga keladi. Davlat progressiv soliq tizimi va ijtimoiy transferlar orqali daromadlar notekisligini bartaraf etib boradi.

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan makroiqtisodiy siyosatning tub zamirida mazkur chora-tadbirlarning o‘rni va amaliy ahamiyatiga alohida e’tibor qaratilayotgan bo‘lib, tegishli islohotlar asosi aholining ish hamda bozor faolligini ta’minlovchi tizim orqali muvofiqlashtirib borilmoqda. Aholining daromadlar darajasi va iste’mol hajmi o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlash xarid qobiliyatining o‘sib borayotgan iste’mol hajmiga nisbatan tegishli proporsiyasini shakllantirish imkoniyatini beradi. Xususan, 2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasi hududlarida aholining yillik real daromadlari darajasi 5–8 foizni, nominal daromadlari darajasi esa 15–20 foizni qayd etgan. Natijaviy ko‘rsatkichlar aholi jon boshiga umumiy daromadlar darajasining o‘rtacha 16–18 foiz atrofida o‘sishini ta’minlagan (1-jadval).

1-jadval
2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasi hududlarida aholi jon boshiga umumiy daromadlarning o‘sish sur’ati, foizda [13]

Hududlar	2021	2022	2023	2024	2025
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	119,6	117,0	111,3	117,2	113,0
Andijon viloyati	119,8	121,6	119,3	119,9	109,1
Buxoro viloyati	123,3	117,6	110,9	118,1	117,6
Jizzax viloyati	120,4	113,7	112,6	112,8	113,8
Qashqadaryo viloyati	118,8	119,0	110,2	118,0	118,1
Navoiy viloyati	123,7	109,3	114,9	115,8	116,1
Namangan viloyati	122,5	120,4	108,4	115,5	114,8
Samarqand viloyati	122,0	118,2	108,4	122,0	115,2
Surxondaryo viloyati	122,0	122,4	110,1	115,6	116,2
Sirdaryo viloyati	116,2	113,3	114,0	115,1	115,6
Toshkent viloyati	123,8	112,6	114,0	118,0	113,5
Farg‘ona viloyati	127,0	121,4	120,9	110,2	125,5
Xorazm viloyati	128,5	123,2	103,9	123,4	118,2
Toshkent shahri	119,3	120,8	123,2	131,6	118,6

Jadval ma’lumotlari 2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasining Toshkent shahri, Xorazm hamda Farg‘ona viloyatlarida aholi jon boshiga umumiy daromadlarning yuqori o‘sish sur’atlari qayd etilganligini ko‘rsatadi. Toshkent, Andijon, Buxoro, Navoiy viloyatlarida esa aholi jon boshiga umumiy daromadlarning o‘rtacha o‘sishi kuzatilgan. Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Jizzax, Qashqadaryo, Namangan, Samarqand, Surxondaryo, Sirdaryo viloyatlarida daromadlarning quyi darajadagi o‘sish ko‘rsatkichlari shakllangan.

2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida aholi daromadlari tarkibida transferlardan olingan daromadlar darajasining o‘rtacha ko‘rsatkichda saqlanib qolishi ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyoti tizimining institutsional transformatsiyasi bosqichma-bosqich shakllanib borayotganini ko‘rsatadi. Daromadlar tarkibida transfer to‘lovlari ulushining o‘zaro barqaror nisbatda saqlanib qolishi aholi farovonligini oshirishga yo‘naltirilgan ijtimoiy siyosat yuritilayotganligini ifodalaydi (1-rasm).

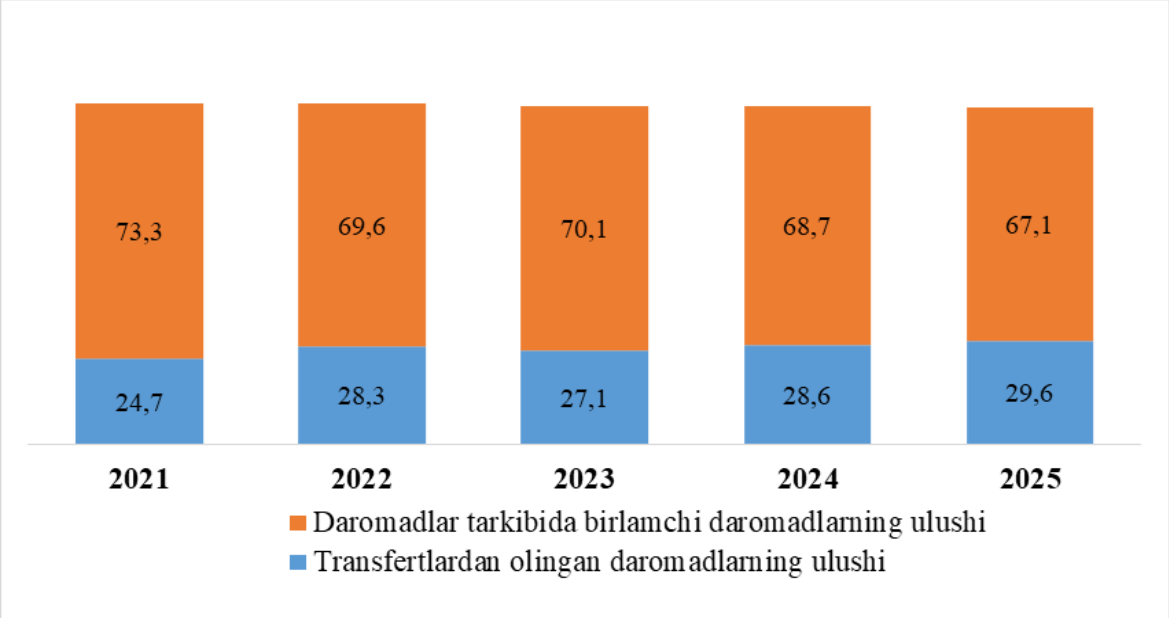

1-rasm. 2021-2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida aholi daromadlari tarkibi va ularning manbalar bo‘yicha ulush[13]

O‘zbekiston Respublikasida aholi daromadlarining 2021–2025-yillardagi tahlil natijalari mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor modeliga bosqichma-bosqich o‘tish jarayonlari bilan uzviyligini namoyon etadi. Mazkur yillarda daromadlar tarkibida birlamchi daromadlar va

transfer to‘lovlarining dinamik o‘zgarishi iqtisodiy tizimning bozor transformatsiyasi ta’sirida shakllanganligini ko‘rsatadi.

Tijorat banklarining kredit portfelini diversifikatsiyalash tizimi ham aholining iqtisodiy faolligini oshirish jarayoniga samarali ta’sir ko‘rsatayotgan bo‘lib, mazkur natijadorlikning miqyos ta’siri aholining birlamchi daromadlari hajmini oshirishga xizmat qilmoqda.

2021–2025-yillarda tijorat banklari kredit portfelining hududiy taqsimotida Toshkent shahri, Farg‘ona, Toshkent, Samarqand viloyatlari yuqori o‘sish ko‘rsatkichlarini qayd etgan (2-jadval).

2-jadval
2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit portfelining hududiy taqsimoti (trln so‘mda) [14]

Hududlar	2021	2022	2023	2024	2025
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	9,8	11,4	13,6	16,1	18,6
Andijon viloyati	13,7	16,2	19,8	22,7	24,9
Buxoro viloyati	12,1	14,5	17,9	21,3	24,4
Jizzax viloyati	8,9	10,8	13,4	16,2	18,9
Qashqadaryo viloyati	14,2	17,1	20,5	23,4	25,2
Navoiy viloyati	10,5	12,8	14,9	16,7	18,3
Namangan viloyati	11,6	13,9	16,1	18,2	19,7
Samarqand viloyati	16,4	19,8	22,6	25,7	28,6
Surxondaryo viloyati	10,9	13,2	16,5	19,4	21,8
Sirdaryo viloyati	7,5	9,2	11,7	13,8	16,0
Toshkent viloyati	15,8	18,9	22,1	25,3	27,8
Farg‘ona viloyati	17,1	20,6	24,3	27,2	29,8
Xorazm viloyati	11,3	13,6	16,8	20,1	23,4
Toshkent shahri	198,4	228,7	256,9	273,8	284,5

2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit portfeli hududiy taqsimotining tahlil natijalari hududlarda kredit resurslari barqaror o‘sish tendensiyasiga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ammo bu ko‘rsatkich hududlar darajasida sezilarli farqlanadi. Banklarning eng yuqori kredit konsentratsiyasi Toshkent shahriga to‘g‘ri keladi. Respublikaning Farg‘ona, Samarqand, Toshkent, Qashqadaryo va Andijon viloyatlarida ham kredit portfelining nisbatan yuqori o‘sish dinamikasi qayd etilgan bo‘lib, mazkur hududlarda kredit talabining ortishi sanoat ishlab chiqarish hajmining o‘sishi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning kengayishi orqali izohlanadi.

Tijorat banklari kreditlarining o‘rta darajadagi o‘sish ko‘rsatkichlari Buxoro, Namangan, Surxondaryo, Xorazm, Navoiy, Jizzax viloyatlarida qayd etilgan. Bu hududlarda kreditlash jarayonlarining o‘sish sur’atlari qishloq xo‘jaligi va xizmatlar sohasi rivoji bilan bog‘liq.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Sirdaryo viloyatlarida boshqa hududlarga nisbatan pastroq sur’atlarda o‘sishini investitsion faollikning pastligi va iqtisodiy tarmoqlarning tarqoq diversifikatsiyasi orqali izohlash mumkin.

Mazkur yillar oralig‘ida hududlar kesimida bank kreditlarining o‘sishi va aholining daromadlar darajasi o‘zgarishi o‘rtasida ijobiy korrelyatsion bog‘liqlik mavjud. Kredit resurslari hajmi ko‘proq yo‘naltirilgan hududlarda iqtisodiy faollik darajasi ortib, aholining daromadlari yuqori o‘sish sur’atlarini qayd etgan.

2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasining kredit faolligi oshgan hududlarida iste’mol narxlari indeksi dinamikasi qolgan hududlarga nisbatan yuqori o‘sish ko‘rsatkichini qayd etgan. Ushbu davr mobaynida mamlakatda inflyatsion jarayonlarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta’siri bosqichma-bosqich pasayish tendensiyasiga ega bo‘lsa-da, inflyatsion jarayonlarning nisbatan yuqori ko‘rsatkichlari Toshkent shahrida qayd etilgan. Bu ko‘rsatkich Toshkent shahrida 2021-yildagi 12,6 foizdan 2025-yilda 9,1 foizga pasaygan. Tegishli holat Toshkent shahri aholisining yuqori iste’mol faolligi hisobiga tovar va xizmatlar narxlarining shakllanishi bozor mexanizmiga kuchli bog‘liqligini ko‘rsatadi. Shuningdek, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida iste’mol narxlari indeksi nisbatan yuqoriroq o‘sish ko‘rsatkichini saqlab qolgan. Ushbu hududlarda olingan kreditlar va aholi daromadlarining ma’lum qismi logistik xarajatlar ortishi hisobiga importga bog‘liqlikni kuchaytirgan (3-jadval).

3-jadval
2021–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasi hududlari kesimida iste’mol narxlari indeksining o‘sish sur’ati, foizda [13]

Hududlar	2021	2022	2023	2024	2025
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	11,2	12,8	9,4	8,7	7,9
Andijon viloyati	10,8	12,1	9,1	8,4	7,6
Buxoro viloyati	11,5	13,0	9,8	8,9	8,1
Jizzax viloyati	10,9	12,3	9,0	8,3	7,5
Qashqadaryo viloyati	11,7	13,4	10,1	9,2	8,4
Navoiy viloyati	11,4	12,9	9,7	8,8	8,0
Namangan viloyati	10,7	12,0	8,9	8,2	7,4
Samarqand viloyati	11,3	12,7	9,5	8,7	7,9
Surxondaryo viloyati	11,8	13,5	10,3	9,4	8,6
Sirdaryo viloyati	10,6	11,9	8,8	8,1	7,3
Toshkent viloyati	11,1	12,5	9,3	8,5	7,8
Farg‘ona viloyati	10,9	12,2	9,0	8,3	7,5
Xorazm viloyati	11,4	12,8	9,6	8,8	8,0
Toshkent shahri	12,6	14,2	10,8	9,9	9,1

Sirdaryo, Namangan, Jizzax va Farg‘ona viloyatlarida nisbatan past va barqaror inflyatsion jarayonlar kuzatilgan. Ushbu hududlarda ishlab chiqarish hajmining ortishi iste’mol bozorida narxlarni tartibga soluvchi bosh omil vazifasini bajarganligini ko‘rsatadi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Buxoro, Samarqand, Navoiy, Xorazm va Toshkent viloyatlarida iste’mol narxlari indeksi o‘rta diapazondagi ko‘rsatkichga ega bo‘lgan. Bu ko‘rsatkich ushbu hududlarda 2021-yildagi yuqori ko‘rsatkichdan 2025-yilga kelib pasayish tendensiyasini qayd etgan. Mazkur natijadorlikni hududlardagi ishlab chiqarish va xizmatlar sohasida raqobat muhitining takomillashib borishi orqali izohlash mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi hududlarida 2021–2025-yillarda iste’mol narxlari indeksi, aholi daromadlari dinamikasi hamda tijorat banklari kredit portfeli taqsimoti bilan bog‘liq kompleks tahlil natijalari ushbu ko‘rsatkichlar o‘rtasida sabab-oqibatli makroiqtisodiy birlik mavjudligini ko‘rsatadi. Tahlillar aholi daromadlarining oshishi ichki iste’mol talabining kengayishiga olib kelishini ifodalashga xizmat qiladi. Daromadlarning o‘sishi iste’mol savatchasidagi tovar va xizmatlarga nisbatan umumiy talab hajmini oshirgan bo‘lib, iste’mol narxlari indeksining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatgan. Milliy iqtisodiyotda kreditlar hajmining oshishi va aholi daromadlari darajasining o‘sishi natijasida shakllanadigan qo‘shimcha iste’mol talabi iqtisodiyotda pul massasi va iste’mol faolligini oshirgan. Natijada narxlar darajasi ma’lum inflyatsion bosim ta’siri ostida qolgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakatimizda aholi daromadlari darajasining o‘sishi, kredit portfelining kengayishi va iste’mol narxlari indeksi o‘rtasida o‘zaro uzviy bog‘liqlik mavjud bo‘lib, ushbu bog‘liqlik istiqbolda tijorat banklari kredit siyosatini ishlab chiqishda aholining ichki iste’mol talablarini qondirish va hududiy iqtisodiy tenglikni ta’minlash kabi holatlarga e’tibor berishni taqozo etadi. Mazkur yondashuv kredit resurslarini taqsimlash va iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlash bilan bir qatorda, inflyatsion ko‘rsatkichlarni jilovlash imkoniyatini beradi.

Yuqoridagi holatlarni hisobga olib, tijorat banklarining aholi hududiy xarid qobiliyatiga yo‘naltirilgan kredit siyosatini tashkil etish tizimini takomillashtirishda quyidagi vazifalar ijrosiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq:

– hududlar kesimida tijorat banklarining kredit siyosatini differensiallashtirish orqali har bir hududda iqtisodiy faollik darajasi va investitsion jarayonlar o‘rtasidagi integral bog‘liqlikni ta’minlash hisobiga kredit resurslaridan foydalanish natijadorligini oshirish;

– iste’mol narxlari indeksining hududiy monitoring qilish tizimini shakllantirish orqali aholi daromadlari, bandlik darajasi va iste’mol xarajatlari asosida kredit ajratish tizimini joriy etish;

– iste’mol va ishlab chiqarish kreditlari o‘rtasida muvozanatni ta’minlashning kredit skoring tizimini shakllantirish hisobiga kredit risklarini kamaytirish va aholining to‘lov qobiliyati bilan bog‘liq jarayonlarning prognoz ssenariylarini ishlab chiqish;

– iqtisodiyotda kambag‘allikni qisqartirishning umumdavlat dasturlarini shakllantirishda aholini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan kreditlarni ajratish tizimining ichki algoritmini aholi iste’mol tarkibi hamda

daromadlari darajasiga muvofiq ishlab chiqish hisobiga kredit siyosatini amalga oshirishni inflyatsion bosimdan himoyalash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-apreldagi “Qarzdorlik hisobiga banklar balansiga olingan mol-mulklar realizatsiyasini jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–142-son qarori: https://lex.uz/uz/docs/-7479146
2. Keynes, J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. – London: Macmillan, 1936.
3. Friedman, M., Schwartz, A. J. *A Monetary History of the United States, 1867–1960*. – Princeton: Princeton University Press, 1963.
4. Kelton, S. *The Deficit Myth: Modern Monetary Theory and the Birth of the People’s Economy*. – New York: PublicAffairs, 2020.
5. Гордина В. В. Формирование кредитной политики коммерческого банка с учетом региональных особенностей // Финансы и кредит. – 2012. – № 48 (528). – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kreditnoy-politiki-kommercheskogo-banka-s-uchetom-regionalnyh-osobennostey
6. Довгань А. С. Разработка региональной системы центральных банков (РСЦБ) и специальной денежно-кредитной политики в зоне обращения ЕРВ как регулирующего инструмента управления покупательной способностью финансовых средств // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2016. – № 8 (341). – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/razrabotka-regionalnoy-sistemy-tsentralnyh-bankov-rstsb-i-spetsialnoy-denezhno-kreditnoy-politiki-v-zone-obrascheniya-erv-kak
7. Капралов В. В. Формирование кредитной политики в коммерческих банках // Научный лидер. – 2022. – № 19 (64). – URL: https://scilead.ru/article/2150-formirovanie-kreditnoj-politiki-v-kommerchesk
8. Mirzaev Q. J., Boboqulov B. M., Sharifov Sh. S., Boboqulov S. B., Xalimov Sh. X. *Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish*: o‘quv qo‘llanma. – Samarqand: “Fan bulog‘i” nashriyoti, 2023. – 374 b.
9. Намозов О. Ш. *Монетарная политика в переходной экономике: концептуальные подходы и программные направления*: автореф. дис. ... д-ра экон. наук. – Ташкент, 2001. – 28 с.
10. Kadirov L. X. *Tijorat banklari moliyaviy boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish*: iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Buxoro, 2026. – 56 b.
11. Абрамова М. А. *Национальная денежная система: теория, методология исследования, концепция развития в условиях модернизации современной экономики*. – М.: ИНФРА-М, 2014. – С. 38–39.
12. Азларова А. А. Тижорат банкларида кредит портфелини самарали бошқариш масалалари // “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. – 2018. – № 6 (00038).
13. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy axborot sayti ma’lumotlari. – www.stat.uz
14. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy axborot sayti ma’lumotlari. – www.cbu.uz

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**